

Milli Eğitim Örgüt Sisteminde ‘Kayıt Alanı’ (Hinterland) Uygulamasının Yönetsel İşlevselliğinin Değerlendirilmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Sermaye Açılarında Doğurduğu Problemlerin İncelenmesi*

Evaluation of Administrative Functionality And Investigation of Problems in the Terms of Economic, Social and Cultural Capitals: “Enrollment Zone” (Hinterland) Practice in National Education Organizational System

Cemil Yücel¹, Adnan Boyacı², Gökhan Demirhan³, Ebru Karataş⁴

Öz

Bu araştırma ülkemizde halen yürürlükte olan kayıt alanı uygulamasının yönetsel olarak işlevsel olup olmadığını belirlemek, uygulamadan doğan doğrudan ve dolaylı sosyal problemleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nicel ve nitel verilerin birlikte değerlendirildiği karma, betimsel bir desen kullanılmıştır. Araştırmanın verileri “Kayıt Alanı Uygulamasına Yönelik Okul Yöneticileri Görüşleri” adlı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile, “Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları” anket formu ile toplanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel sermaye düzeyleri, kayıt alanına dâhil oldukları ve çocuklarını gönderdikleri okulların başarı düzeyleri ile paralellik göstermektedir. Bu durum seçme özgürlüğünün kısıtlandığını, eğitim hizmetine ulaşmada eşitlik ve kolaylık ilkelerinin göz ardı edildiğini, topluma egemen olan sınıflı yapının desteklendiğini ve sosyal adaletsizlik yaratıldığını göstermektedir. Bununla birlikte bu araştırmada ulaşılan verilere göre uygulamanın bazı kişi ve gruplar tarafından kolaylıkla delinerek esaslar dışına çıkılabildiği, uygulamanın yönetsel olarak da başarısız ve işlevsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Kayıt alanı, hinterland, sosyal-kültürel-ekonomik sermaye, sosyal adalet, eşitlik, okul seçimi

Abstract

The purpose of this study is to investigate administrative functionality and direct or indirect economic, social and cultural problems arising from hinterland practice (enrollment zone), still in use at Turkey. A mixed, descriptive design was used with the help of both qualitative and quantitative data. Qualitative data for ‘principals’ view about enrollment zone was gathered with a semi-structured interview form and quantitative data for students’ social, economic and cultural level was gathered with a survey. According to findings social, economic and cultural capital levels of the families are parallel with the academic achievement levels of the schools which they are residing in the enrolment zone. “Enrollment Zone” (Hinterland) Practice is contrast with social and judicial rights. This procedure restrains students’ freedom of movement, mobility so that students could not feel themselves freely while choosing their schools. Not having an absolute right for enrolling in a school makes society divide into classes and reproduces social classes. According to the findings, this procedure is violated by some individuals and groups easily and it is thought that it is non-functional and ineffective.

Keywords: Enrolment zone, hinterland, social-culturel-social capital, social justice, equality, school choice

¹ Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, cemilyucel@gmail.com; ² Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, adnanboyaci2100@gmail.com; ³ Uşak Üniversitesi, gokhandemirhan@yandex.com; ⁴ Uşak Üniversitesi, ebrukaratas29@hotmail.com

Atf için/Please cite as:

Yücel, C., Boyacı, A., Demirhan, G., & Karataş, E. (2013). Milli eğitim örgüt sisteminde ‘kayıt alanı’ (hinterland) uygulamasının yönetsel işlevselliğinin değerlendirilmesi ve ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye açılarından doğurduğu problemlerin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 19(1), 135-151.

Birçok ülkede, bütün vatandaşlara hiçbir ayırım gözetmeksizin eğitim hizmeti vermek anayasal bir zorunluluktur ve bu zorunluluklar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1. Protokol), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi (Madde 26) ve Çocuk Hakları Beyannamesi (madde 28) gibi uluslar arası anlaşmalarla teminat altına alınmıştır. Devletin yürütme organlarının bu kapsamdaki yükümlülüklerini yerine getirirken uyguladığı politikaların ortaya çıkardığı sonuçlar sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. Bu tartışma konularından biri de kayıt alanı uygulamasıdır. Uygulama başta Birleşik Devletler olmak üzere birçok gelişmiş ülkede tartışılmanın da ötesinde davalara konu olmaktadır.

5/1/1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 30/5/1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. ve 27. maddelerine dayanılarak hazırlanan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 16. ve 17. maddeleri ilköğretim okullarının tümünde liselerin ise belli türlerinde öğrenci kayıt sistemini yeniden düzenlemekte ve kayıt alanlarının oluşturulmasını öngörmektedir. Kayıt alanı, Öğrenci Yerleştirme Komisyonunca ilköğretim kurumlarının çevresindeki ulusal adres veri tabanı ikamet adreslerine göre öğrenci kaydına esas olarak belirlenen alan olarak tanımlanmıştır.¹ ‘Kayıt Alanı’ her bir okulun sokak, cadde, mahalle vb. özelliklerden oluşan çevresiyle birlikte diğer okullardan ayrıldığı alan olarak ifade edilebilir. Bir okulun kendine ait olan kayıt alanına diğer okulların kayıt alanlarından öğrenci alınmamaktadır. Bu uygulamanın temel amacı öğrenci kayıtlarında oluşabilecek bir karmaşa ve düzensizliğin önüne geçmek ve okullardaki öğrenci mevcutlarının dengelenmesini sağlamaktır.

Belli bir bölgede yaşayan insanların çeşitli sebeplerden dolayı çocuklarını sadece belli okullara gönderebiliyor olması sosyal ve hukuki anlamda birçok sorun yaratmaktadır. Bu sorunların başında şüphesiz bireylerin seçme haklarının engellenmesi ve sosyal mobilite imkânlarının kısıtlanması gelmektedir. Seçme hakkının engellenmesi ve sosyal mobilitenin engellenmesi toplumu sınıflara ayırmakta ve sınıf farklılıklarının devamlılığını sağlamaktadır.

Giddens (2000) toplumsal yaşamın bizzat kendisinin sınıf farklılıklarında oluştuğunu ve bu farklılığın hemen hemen her alanda bariz bir şekilde hissedildiğini vurgulamaktadır. Toplumsal yaşamdaki sınıf farklılıklarının eğitim alanındaki en bariz yansımalarından birisi de ülkemizle birlikte birçok ülkede uygulanmakta olan kayıt alanı uygulamasıdır. Millî Eğitim Temel Kanunu’nun Birinci kısmında 4, 7 ve 8. Maddelerinde eğitimin genellik, eşitlik, eğitim hakkı,

¹ Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/225_0.html

fırsat ve imkan eşitliği gibi hayati konulara vurgu yapılmaktadır. Bu maddeler gereğince eğitim almak her Türk vatandaşının hakkıdır. Devlet eğitim hizmetine ulaşmak konusunda her vatandaşa hangi dil, din, ırk ve cinsiyetten olursa olsun, eşit imkanlar sağlamakla mükelleftir. Devlet bu yükümlülüğünü yerine getirirken, hiçbir kişi, sınıf ya da zümreye ayrıcalık tanıyamaz. Bu iki olgu, yani ülkemizde verilen eğitimin kanuni dayanakları ve uygulama birbiriyle gelişmektedir.

Okullaşma sürecinde devlet sınıflar arası iletişimi arttırmak, dolayısıyla toplumsal kohezyon oluşturmak amacıyla ortak amaçlara, ortak programlara, ortak çıktılara sahip kurumlar oluşturmuştur. Bu uygulama kaba hatlarıyla eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve eğitim hizmetinin toplumun her kesimine aynı kalitede ulaştırılmasını sağlamak konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Ancak zaman içinde çok çeşitli ve karmaşık faktörlerin etkisiyle ortak amaç ve programlara sahip olsalar bile bir ildeki, hatta aynı semtteki okullarda bile eğitim kalitesi ve çıktılarında gözlenen önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılığı oluşturan karmaşık öğelerin en önemlilerinden birinin okula devam eden öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri olduğu, birçok araştırmacı tarafından ortaya koyulmuştur (Arı, 2007; Ergün, 1994; Mohammadi, Akkoyunlu ve Şeker, 2011; Özkan, 2010; Tezcan, 1997). Kayıt alanı uygulamasıyla hangi öğrencinin hangi okula gideceği belirlenmektedir. Hal böyle iken öğrenciler farklı başarı düzeylerine ve eğitim kalitesine sahip okullar arasından bir tercih yapamamakta, ailelerin ikamet ettikleri bölgenin hinterlandına dahil olduğu okula gitmeye mecbur kalmaktadırlar. Okul tercihindeki bu kısıtlama sadece alınan eğitimin kalitesini etkilemekle kalmayıp, bireylerin eğitimde fırsat eşitliği, sosyal mobilité haklarının engellenmesine de sebep olmaktadır.

Bourdieu ve Passeron (1970) eşitlik ve özgürlük idealinin beşiği sayılan Fransa'da eğitim sisteminin Fransız elitlerinin seçimi, şekillenışı ve meşrulaştırılması mekanizmalarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Bunu yaparken, sonuçta herkesin eşit olarak aldığı ve herkesin hukuk önünde eşit haklara sahip kılındığı eğitim sisteminin içindeki ince ayrıştırıcı ve fark yaratıcı mekanizmalara dikkat çekmeye çalışmışlardır. İllich'e (1972) göre öğrenciler okula aynı yaşta başlasalar ve eşit standartlardaki okullara kayıt olsalar bile fakir çocuklar çoğu orta seviyedeki öğrencinin sahip olduğu eğitim imkânlarına sahip olamamaktadırlar. Yani yoksul çocuklar, zengin aile çocuklarıyla eşit nitelikteki okullara gittiklerinde bile onlardan geri kalmaktadır. Bu iki ailenin arasındaki fark, evlerindeki konuşmalarından okudukları kitaplara ve yaptıkları tatil yolculuklarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Fransız sosyolog Bourdieu tarafından toplumsal alanda her bir kişinin eylemlerde ve etkinliklerde bulunurken kullandığı kaynaklar olarak tanımlanan sermaye kavramı bu konuyla yakından ilişkilidir. Bourdieu sermayeyi ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye olarak üç bölüme ayırmaktadır. Ekonomik sermaye her bir kişinin

ekonomik birikimi, ekonomik kaynağıdır. Ekonomik sermayenin paylaşımına dayalı sınıfsal yapı, bu sermayenin paylaşımında da yer yer karmaşıklaşa da, genellikle paralel bir biçimde işleyecek şekilde sınıfsal farkları yansıtır, yeniden-üretir ve meşrulaştırır (Bourdieu ve Passeron, 1970). Kültürel sermaye her birimizin çocukluğundan başlayarak edindiğimiz dil ve bedenimizi kullanma becerimizle başlayan, sanat, bilim vb. ürünlerden yararlanarak biriktirmiş olduğumuz bilgi ve becerilerden oluşan donanımdır. Sosyal sermaye, kişiler arası sosyal bağlantılar, sosyal ilişkiler içerisinde kişilerin birbirlerine bağlanması, kişilerin gruplara üyeliği ve bunlar sonucu kişinin sahip olduğu ayrıcalık, güven, saygınlık vb. donanımlardır (Bourdieu ve Passeron, 1970; Wacquant, 2007). Bu üç tip sermaye arasındaki etkileşim bireyin toplumsal hayattaki rolünü ve davranışlarını betimlemektedir ve bu üç sermaye genellikle birbirine paralel gelişim ve eğilimler göstermektedir.

Bourdieu incelediği diğer alanlar gibi eğitim sürecinin de toplumdaki tabakalaşmayı nasıl ürettiğini veya yeniden-ürettiğini vurgulamaktadır (Bourdieu ve Passeron, 1970). Bu kavramların konuyla ilgisi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Okulun belirleyiciliğinin genellikle zayıf olduğu, sınav sisteminin sürekli değiştiği ve karmaşık bir hal aldığı düşünüldüğünde, ekonomik ve kültürel sermayeye sahip bazı ailelerin çocuklarının daha avantajlı olduğu açığa çıkar. Kültürel sermayenin eğitimde belirleyici olmasının nedeni, ailelerin eşit kültürel sermayeye sahip olmayışı ve bu eşitsizliğin öğrencilerin başarısını belirlemede etkili olmasıdır. Kültürel sermayenin eğitim sisteminde belirleyici olması, eğitimdeki eşitsizliklerin gizli den derinleşmesine hizmet edebilmektedir (Bernstein, 1977; Bourdieu, 1986). Örnek verecek olursak ekonomik sermayesi yüksek bireylerin sosyal ve kültürel sermayeleri de buna paralel olarak gelişmektedir. Sahip olunan yüksek sermaye bireylerin bireysel tercihlerini ve toplumsal davranışlarını etkilemektedir. Bu etkilerden en belirgin olanı da ikamet edilen semt ve mevkiler olarak göze çarpmaktadır. Daha açık bir ifadeyle bireyler ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye düzeylerine uygun yerlerde oturma eğilimindedir. Benzer sermaye düzeylerine sahip bireylerin bu tip tercih ve davranışları da benzer olmakta, dolayısıyla benzer sermaye düzeylerine sahip kişiler nerede oturacaklarına karar verirken belirli semt ve mevkileri tercih etmekte, demografik ve sosyo-ekonomik özellikler bakımından homojen özellikler gösteren yerleşim alanları ortaya çıkmaktadır (Slattery, 2007). Bu yerleşim alanlarında bulunan okullar daha önce değinilen ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ve diğer dolaylı faktörlerin de etkisiyle daha başarılı ya da daha başarısız hale gelmektedir. Kayıt alanı (hinterland) uygulaması sonucunda düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları başarı düzeyi düşük okullarda eğitim görmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla bu uygulama sonucunda bu çocukların dikey hareketliliği engellenmektedir. Bu durum, Bourdieu'nun kavramlarıyla düşük düzeyde bir 'ekonomik sermaye'ye sahip olan öğrencinin, genel eğilim olarak buna paralel bir 'sosyal sermaye' ve 'kültürel sermaye'ye mecbur edilmesi ve

dezavantajlarının sürdürülmesi, sınıflı toplum yapısının korunması durumudur. Bourdieu'nun eğitimle ilgili çalışmaları, söz konusu kavramlara dikkat ettiğimizde, temelde toplumdaki sınıfsal yapılanmayı ortaya koymaya çalışır niteliktedir. Bourdieu eğitim dolayısıyla toplumsal tabakalaşmanın devam ettirildiğini, yeniden-üretildiğini düşünür ve bunu araştırmalarıyla gözler önüne serer (Aktay, 2007). Bu bakımdan da kayıt alanı uygulamasının araştırılmasında, Bourdieu'nün perspektifinin temel oluşturacak olmasının isabetli olduğunu söylenebilir.

Bu araştırmanın amacı kayıt alanı uygulamasının ilköğretim okul örgüt sistemi içinde yönetsel işlevselliğini değerlendirerek, eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal mobilite konularında, sosyo-ekonomik açıdan farklı düzeylerde yer alan öğrencilerin bu uygulamadan nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırma kayıt alanı uygulamasının işlevselliğinin ortaya koyulması, uygulamadan kaynaklanan sosyal problemlerin irdelenmesi açısından önemlidir.

Yöntem

Araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanıldığı yöntem çeşitlemesi benimsenmiştir. Nitel veriler kayıt alanı uygulamasının yönetsel işlevselliğinin değerlendirilmesi için, nicel veriler ise okullara ait kayıt alanlarının sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeylerin belirlenmesi için destek veri olarak ise fotoğraf ve video gibi görsel materyaller kullanılmıştır.

Araştırmanın konusu itibarıyla veri sağlayıcıların muhtemel siyasi ve idari baskılardan çekinmeleri sebebiyle araştırmanın yapıldığı il ve örnekleme dahil edilen okullar hakkında bir bilgiye yer verilmeyecektir.

Katılımcılar

Araştırmanın evreni, İç Batı Anadolu Bölgesinde yer alan bir ildeki ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; nicel veriler için tabakalı tesadüfi örneklem belirleme yöntemi ile belirlenen; merkez ilçeye bağlı 10 şehir ilköğretim okulları arasından 293 ilköğretim öğrencisi, nitel verilerin toplanması için ise kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 8 ilköğretim okulu müdürü oluşturmaktadır. Nicel verilerin toplandığı örnekleme dair hata oranı, %95 güven aralığı için, %5.63 olarak hesaplanmıştır. Örnekleme oluşturan öğrencilerin çeşitli demografik özellikleri Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Cinsiyet		Sosyo-Ekonomik Düzey			Sınıf Düzeyi		
	Kız	Erkek	Alt	Orta	Üst	6	7	8
%	50.9	49.1	35.2	27.6	37.2	55.6	33.4	11
n	149	144	103	81	109	163	98	32

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında nitel veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ‘Kayıt Alanı Uygulamasına Yönelik Okul Yöneticileri Görüşleri’ adlı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile, nicel veriler ise yine araştırmacılar tarafından geliştirilen ‘Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları’ adlı anket ile toplanmıştır.

Kayıt Alanı Uygulamasına Yönelik Okul Yöneticileri Görüşleri adlı görüşme formu; a) Kayıt alanı uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz? b) Sizce kayıt alanı uygulaması öğrencinin okul tercih etme hakkını elinden alıyor mu? c) Sizce bu uygulama çeşitli yollarla işlevsizleştiriliyor mu? ve d) Bu uygulamaya herhangi bir alternatifiniz var mı? sorularından oluşmaktadır. Okul müdürlerinin ses ve görüntü kaydı alınmasını kabul etmemesi sebebiyle formlar kâğıda basılı olarak müdürlere ulaştırılmış ve elle doldurmaları istenmiştir.

Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları Anketi, öğrencinin barındığı evin şehir merkezine olan uzaklığı, öğrencinin babasının eğitim düzeyi, öğrencinin annesinin eğitim düzeyi, öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri, öğrencinin müzik, bale, jimnastik vb. ders dışı sosyal etkinlik kurslarına gidip gitmemesi, öğrencinin tiyatroya gitme sayısı gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Anket öğrencilere dağıtılarak velilerine ulaşturmaları istenmiştir. Anket içerisinde anketin doldurulma şeklinin ve toplanan verilerin ne amaçla kullanılacağına açıkladığı bir bilgilendirme notu bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları Anketi vasıtasıyla elde edilen veriler yüzde frekans analizlerine tabi tutularak okulların kayıt alanında ikamet eden ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri belirlenmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan okul başarıları değişkeni, 2007-2008 eğitim öğretim yılı sonunda OKS’ye başvurarak yerleştirilen öğrencilerin okul mevcuduna oranını ifade eden yerleştirme oranları referans alınarak oluşturulmuştur. Yerleştirme oranı %1 ile %30 arasında olan okullar düşük başarı düzeyinde, %30 ile %65 arasındaki okullar orta başarı düzeyinde, %65 üzeri olan okullar ise yüksek başarı düzeyinde olarak kabul edilmiştir.

Her okul için belirlenen okul başarı düzeyi okulun kayıt alanı içerisinde ikamet eden ailelerin sosyo-ekonomik düzey değişkenleri ile çapraz tablolama yoluyla karşılaştırılarak ki-kare testi yapılmış, başarı düzeyi ile sosyo-ekonomik durum arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan nitel veriler araştırmacılar tarafından tematik kodlama yöntemi ile gruplandırılmış ve verilen cevapların tekrarlanma sıklıkları doğrultusunda kayıt alanı uygulamasının yönetsel işlevselliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde önce nicel verilerden elde edilen kayıt alanlarında yaşayan ailelerin genel sosyo-ekonomik düzeyleri ve kayıt alanı içerisinde bulunan okulun başarı düzeyi arasındaki ilişkiye dair bulgulara, sonrasında ise nitel veriler ile incelenmeye çalışılan kayıt alanı uygulamasının yönetsel işlevselliğine dair bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2

Ailenin Oturduğu Evin Şehir Merkezine Olan Uzaklığı ile Okul Başarı Düzeyinin Karşılaştırılması

		Başarı Düzeyi			Toplam
		Düşük	Orta	Yüksek	
Merkez	<i>n</i>	0	0	81	81
	%	0	0	100	100
Şehir Merkezine	<i>n</i>	24	51	34	109
	%	22	46.8	31.2	100
Uzaklık	<i>n</i>	30	0	0	30
	%	100	0	0	100
Merkezine Çok Uzak	<i>n</i>	73	0	0	73
	%	100	0	0	100
Toplam	<i>n</i>	127	51	115	293
	%	43.3	17.4	39.2	100

$$X^2 = 327.308, p = .000$$

Okulların başarı düzeyleri ile bir sosyo-ekonomik düzey göstergesi olarak ele alınan şehir merkezine olan uzaklıklar karşılaştırıldığında görülmektedir ki şehir merkezinde oturan ailelerin tamamı yüksek başarı düzeyindeki okulların

kayıt alanlarında ikamet etmektedir (Tablo 2). Bu oran merkezden uzaklaştıkça azalmakta, merkeze çok uzak yerlerdeki ailelerin tamamı düşük başarı düzeyindeki okulların kayıt alanında ikamet etmekte ve yasa gereği çocuklarını bu okullara göndermektedir. Oranlardaki bu değişim istatistiksel olarak yüksek düzeyde manidardır ($X^2 = 327.308, p < .01$).

Tablo 3

Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyleri ile Okul Başarısının Karşılaştırılması

		Başarı Düzeyi			Toplam	
		Düşük	Orta	Yüksek		
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	<i>n</i>	12	1	0	13
		<i>%</i>	92.3	7.7	0	100
	Okuryazar veya ilkokul mezunu	<i>n</i>	89	8	15	112
		<i>%</i>	79.5	7.1	13.4	100
	Ortaokul mezunu	<i>n</i>	14	4	20	38
		<i>%</i>	36.8	10.5	52.6	100
	Lise veya dengi okul mezunu	<i>n</i>	10	19	39	68
		<i>%</i>	14.7	27.9	57.4	100
	Üniversite veya yüksekokul mezunu	<i>n</i>	1	18	40	59
		<i>%</i>	1.7	30.5	67.8	100
	Lisansüstü	<i>n</i>	0	0	1	1
		<i>%</i>	0	0	100	100
Toplam	<i>n</i>	126	50	115	291	
	<i>%</i>	43.3	17.2	39.5	100	

$$X^2 = 141.821, p = .000$$

Tablo 3'te öğrencilerin baba eğitim düzeylerinin, kayıt alanında ikamet ettikleri ve yasa gereği devam etmek durumunda oldukları okulların başarı düzeylerinin karşılaştırması görülmektedir. Bulgular babası okuryazar olmayan öğrencilerin %92.3'ü'nün düşük başarı düzeyindeki okulların kayıt alanında ikamet ettiklerini göstermektedir. Babası üniversite veya yüksekokul mezunu olan öğrencilerin ise %67.8'i yüksek başarı gösteren okulların kayıt alanı içerisinde ikamet etmektedir. Bu farklılaşma istatistiksel olarak manidardır ($X^2 = 141.821, p < .01$).

Tablo 4
 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyleri ile Okul Başarısının Karşılaştırılması

		Başarı Düzeyi			Toplam	
		Düşük	Orta	Yüksek		
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	<i>n</i>	30	2	0	32
		%	93.8	6.3	0	100
	Okuryazar veya ilkokul mezunu	<i>n</i>	89	14	27	130
		%	68.5	10.8	20.8	100
	Ortaokul mezunu	<i>n</i>	5	8	15	28
		%	17.9	28.6	53.6	100
	Lise veya dengi okul mezunu	<i>n</i>	3	18	52	73
		%	4.1	24.7	71.2	100
	Üniversite veya yüksekokul mezunu	<i>n</i>	0	7	20	27
		%	0	25	74.1	100
	Lisansüstü	<i>n</i>	0	1	1	2
		%	0	50	50	100
Toplam	<i>n</i>	127	50	115	292	
	%	43.5	17.1	39.4	100	

$$X^2 = 144.997, p = .000$$

Tablo 4'te öğrencilerin anne eğitim düzeylerinin, kayıt alanında ikamet ettikleri ve yasa gereği devam etmek durumunda oldukları okulların başarı düzeylerinin karşılaştırması görülmektedir. Bulgular annesi okuryazar olmayan öğrencilerin %93.8'i'nin düşük başarı düzeyindeki okulların kayıt alanında ikamet ettiklerini göstermektedir. Annesi üniversite veya yüksekokul mezunu olan öğrencilerin ise %74.1'i yüksek başarı gösteren okulların kayıt alanı içerisinde ikamet etmektedir. Bu farklılaşma istatistiksel olarak manidardır ($X^2 = 144.997, p < .01$).

Tablo 5
Ailelerin Aylık Ortalama Gelirleri ile Okul Başarısının Karşılaştırılması

			Başarı Düzeyi			Toplam
			Düşük	Orta	Yüksek	
550 TL'den az	<i>n</i>		87	3	13	103
	%		84.5	2.9	12.6	100
550 - 999 TL	<i>n</i>		28	11	41	80
	%		35	13.8	51.3	100
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	1000 - 1500 TL	<i>n</i>	7	13	26	46
		%	15.2	28.3	56.5	100
1501 - 2000 TL	<i>n</i>		3	14	7	24
	%		12.5	58.3	29.2	100
2001 - 3000 TL	<i>n</i>		0	3	15	18
	%		0	16.7	83.3	100
3001 TL ve üzeri	<i>n</i>		2	6	10	18
	%		11.1	33.3	55.6	100
Toplam	<i>n</i>		127	50	112	289
	%		43.9	17.3	38.8	100

$X^2 = 144.674, p = .000$

Tablo 5 incelendiğinde görülmektedir ki aylık ortalama gelir miktarı 550 TL'den az olan ailelerin %84.5'i düşük başarı düzeyindeki okulların kayıt alanlarında otururken, gelir miktarı 2001-3000 TL olan ailelerin %83.3'ü, 3000 TL ve üzerinde olan ailelerin ise %55.6'sı başarı düzeyi yüksek okulların kayıt alanında ikamet etmektedir. Bu farklılaşma istatistiksel olarak manidardır ($X^2 = 144.674, p < .01$).

Tablo 6
Öğrencinin Sosyal Etkinlik Kurslarına Gidip Gitmemesi ile Okul Başarısının Karşılaştırılması

			Başarı Düzeyi			Toplam
			Düşük	Orta	Yüksek	
Öğrenci Ders Dışı Sosyal Etkinlik Kurslarına Gidiyor mu?	Evet	<i>n</i>	6	6	32	44
		%	13.6	13.6	72.7	100
	Hayır	<i>n</i>	121	44	82	247
		%	49.0	17.8	33.2	100
Toplam		<i>n</i>	127	50	114	291
		%	43.6	17.2	39.2	100

$X^2 = 25.259, p = .000$

Tablo 6 incelendiğinde görülmektedir ki, ders dışı sosyal etkinlik kurslarına gitmeyen öğrencilerin %49'u düşük başarı düzeyine sahip okulların kayıt alanında ikamet etmekte iken, bu kurslara giden öğrencilerin %72.7'si yüksek başarı düzeyine sahip okulların kayıt alanlarında ikamet etmektedir. Bu farklılaşma istatistiksel olarak manidardır ($X^2 = 25.259, p < .01$).

Tablo 7

Öğrencinin Tiyatroya Gitme Sıklığı ile Okul Başarısının Karşılaştırılması

		Başarı Düzeyi			Toplam
		Düşük	Orta	Yüksek	
Hiç	<i>n</i>	60	5	9	74
	%	81.1	6.8	12.2	100
1-2	<i>n</i>	56	10	23	89
	%	62.9	11.2	25.8	100
Tiyatroya Gitme Sayısı	3-4	<i>n</i>	4	16	32
	%	7.7	30.8	61.5	100
5-6	<i>n</i>	2	8	26	36
	%	5.6	22.2	72.2	100
7-8	<i>n</i>	3	11	24	38
	%	7.9	28.9	63.2	100
Toplam	<i>n</i>	125	50	114	289
	%	43.3	17.3	39.4	100

$X^2 = 125.834, p = .000$

Tablo 7 incelendiğinde görülmektedir ki, hiç tiyatroya gitmeyen öğrencilerin %81.1'i düşük başarı düzeyindeki okulların kayıt alanında ikamet etmektedir. 5-6 defa tiyatroya giden öğrencilerin %72.2'si, 7-8 defa tiyatroya giden öğrencilerin ise %63.2'si yüksek başarı düzeyine sahip okulların kayıt alanlarında ikamet etmektedir. Bu farklılaşma İstatistiksel olarak manidardır ($X^2 = 125.834, p < .01$).

Tablo 8
Okul Müdürleri ile Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

<i>Soru</i>	<i>Cevap</i>	<i>n</i>
Kayıt Alanı Uygulamasını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?	Uygun Buluyorum. Ama Bazı Eksikleri var.	6
	Veliler Çocuklarının İyi Okula Okullara Gitmesini İstiyor. Böylece Yığılma Oluyor. Bu Uygulama Öğrencilerin Bir Okula Yığılmasını Önlüyor.	6
Sizce Kayıt Alanı Uygulaması Öğrencinin Okul Tercih Etme Hakkını Elinden Alıyor Mu? Birkaç Cümleyle Görüşlerinizi Paylaşır Mısınız?	Bu uygulama eşitsizlik yaratıyor. Bu hukuksal açıdan bir eşitsizliktir.	6
Sizce bu uygulama çeşitli yollarla işlevsizleştiriliyor mu? Bu yollar nelerdir?	Veliler Çocuklarının iyi okula gitmesini istiyor. Veliler istediği okulu seçme hakkına sahip olmalıdır.	5
	Bu uygulama ekonomik düzeyi düşük aileler için geçerlidir. Zengin aileler bir yolunu bulup çocuklarını istediği okula gönderebiliyor.	5
Sizce bu uygulama çeşitli yollarla işlevsizleştiriliyor mu? Bu yollar nelerdir?	önemli kişilerden(milletvekilleri, vali, vali yrd., daire müdürleri vb.) ricalar gelirse bu tarz istekleri yerine getirmek zorunda kalıyoruz.	6
	İkametgâh değiştirme	5
	Okul civarında ev kiralama	3
	Eğitim kampusları oluşturularak yakın çevredeki okulların birleştirilmesi.	3
Bu uygulamaya herhangi bir alternatifiniz var mı?	e-kayıt sistemi geliştirilerek uygulanmalı.	2
	Sosyo-ekonomik düzeyine göre öğrencilerin dağıtılması (her okulda %33 düşük, %33 yüksek, %33 orta düzeyde sosyo-ekonomik düzeyde öğrencilerin bulunması)	2
	Bazı okullar paralı olmalıdır ve bu okullardan toplanan paraların bir kısmı fakir okullara verilmelidir.	2

Araştırma kapsamında elde edilen nitel verilerin tematik kodlama yöntemi ile sınıflandırılması sonucunda elde edilen bulgular Tablo 8'de verilmiştir. Bulgulara göre okul müdürleri, uygulamanın sosyo-ekonomik düzeyi yüksek velilerce önemli kişileri araya sokma, ikametgah gösterme, okulun kayıt alanı içinden bir ev kiralama, gibi yollarla delinebildiğini, ancak sosyo-ekonomik düzeyleri düşük velilerin bu yolları kullanmadıklarını, bu durumun hukuki ve sosyal anlamda eşitsizlik yarattığını, uygulama sonucunda okul seçme özgürlüğünün kısıtlandığını belirtmektedir. Bununla birlikte okul müdürleri, bazı okullarda yığılmaları önlemek için bu tip bir uygulamanın gerekliliğini

savunmakta, ancak geliştirilmesi gereken, eksikleri bulunan bir uygulama olduğunu düşünmektedirler. Okul müdürleri bu uygulamaya alternatif olarak ise, eğitim kampusları, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları baz alınarak heterojen okullar oluşturma, tercih edilme oranı yüksek okullara öğrenci kaydının ücret karşılığı yapılarak elde edilen gelirin dezavantajlı okulların iyileştirilmesine harcanması gibi yolları önermektedirler.

Tartışma ve Sonuç

Ailelerin sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerini yansıttığı düşünülen öğrencinin barındığı evin şehir merkezine olan uzaklığı, öğrencinin babasının eğitim düzeyi, öğrencinin annesinin eğitim düzeyi, öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri, öğrencinin müzik, bale, jimnastik vb. ders dışı sosyal etkinlik kurslarına gidip gitmemesi, öğrencinin tiyatroya gitme sayısı gibi değişkenler ile kayıt alanı içinde oturdukları okulların başarı düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda görülmektedir ki; sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeleri düşük aileler, başarı düzeyi düşük okulların kayıt alanlarında oturmakta ve dolayısıyla çocuklarını başarı düzeyi düşük okullara göndermek durumunda kalmaktadırlar. Sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye düzeyleri yüksek aileler ise tam tersi şekilde başarı düzeyi yüksek okulların kayıt alanı içinde ikamet etmekte, çocuklarını başarı düzeyi yüksek okullarda okutabilmektedirler. Sosyal adalet ve tabakalaşma ile ilgili literatürde yer alan teoriler de araştırma kapsamında ortaya koyulan sonuçları desteklemektedir.

Bourdieu incelediği diğer alanlar gibi eğitim sürecinin de toplumdaki tabakalaşmayı nasıl ürettiğini veya yeniden-ürettiğini vurgulamaktadır. Toplumda ekonomik sermaye gibi ve buna paralel olarak bir sosyal ve kültürel sermaye vardır. Ekonomik sermayenin paylaşımına dayalı sınıfsal yapı, bu sermayenin paylaşımında da yer yer karmaşıklaşsa da, genellikle paralel bir biçimde işleyecek şekilde sınıfsal farkları yansıtır, yeniden-üretir ve meşrulaştırır (Bourdieu ve Passeron, 1970). Bu durumda ailesinden eğitimi için sınırlı ekonomik destek alan, ailesinin eğitim düzeyi ve yaşam standardı düşük olan, yani eğitim konusunda dezavantajlı olan çocuklar, bu dezavantajı giderebilecekleri ve telafi edebilecekleri tek yer olan okullarda da sınıfsal ayrımcılığa maruz kalmakta, dezavantajlarının sürdürülerek, sınıflı toplum yapısının pekiştirilmesi sağlanmakta ve sınıfsal farklar yeniden üretilip meşrulaştırılmaktadır. İlich'e (1972) göre okula aynı yaşta başlayan ve eşit standartlardaki okullara kayıt olan fakir çocuklar çoğu orta seviyedeki öğrencinin sahip olduğu eğitim imkânlarına sahip olamamaktadırlar. Yani yoksul çocuklar, zengin aile çocuklarıyla eşit nitelikteki okullara gittiklerinde bile onlardan geri kalmaktadır. Bu iki ailenin arasındaki fark, evlerindeki konuşmalarından okudukları kitaplara ve yaptıkları tatil yolculuklarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Kayıt alanı uygulaması aracılığıyla sosyo ekonomik

düzeyi düşük yerlerde ikamet eden çocukların bu bölgelerde okula gönderilme zorunluluğu, dezavantajlı çocukları ya da İlich (1972)'in yoksul çocuk olarak tanımladığı çocukları sınıfsal ayrımcılığa maruz bırakmakta ve sınıfsal farklar yeniden üretilip meşrulaştırılmaktadır. Bu şekilde dezavantajlı öğrencilerin seçme özgürlükleri kısıtlanmakta, toplumsal sınıflar arası geçiş kanalları tıkanmakta, kendilerini geliştirme ve yaşam standartlarını arttırma imkanları ellerinden alınmaktadır.

Sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye düzeyleri yüksek aileler genel olarak daha kaliteli eğitim hizmeti alabilme konusunda kayıt alanı uygulaması ile avantajlı konuma gelmişlerdir. Slaterry (2007) ekonomik sermayesi yüksek bireylerin sosyal ve kültürel sermayelerinin de buna paralel olarak geliştiğini, bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye düzeylerine uygun yerlerde oturma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca araştırmada elde edilen bulgular varlıklı ailelerin çeşitli yollarla uygulamayı delerek, çocuklarını istedikleri okullara gönderebildiklerini ortaya koymaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin, çocuklarına daha kaliteli eğitim aldırabilmek için kayıt alanı uygulamasından muaf olan özel okulları tercih etme imkanları da mevcuttur. Araştırmanın nitel bulgularından yola çıkarak görülmektedir ki, temelde bazı okullarda yığılmayı engellemek amacı taşıyan bu yönetsel uygulamanın filtresine takılan çocuklar çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları olmaktadır ve bu yönüyle devletin vatandaşlarına sunduğu tüm hizmetlerde temel olan eşitlik ve ulaşılabilirlik ilkelerine aykırıdır.

Sonuç olarak söz konusu uygulama, toplumun bazı kesimleri tarafından kolaylıkla delinebildiği için işlevsizdir. Uygulamada esas alınan adres kayıt sistemi uygulamanın amacına yönelik olarak yetersiz kalmaktadır. Bunun yanı sıra anayasada yerini bulan eşitlik ilkesiyle çelişen bu uygulama, toplumsal sınıfları korumakta, sınıflar arası uçurumu derinleştirmekte ve sosyal adaletsizliğe sebep olmaktadır. İşlevsiz ve birçok sosyal probleme yol açan bu uygulama kaldırılmalı, yerine tamamen eşitlik ilkesine dayalı, bütün vatandaşlara aynı kalite standardında eğitim hizmeti sağlayabilecek bir uygulama getirilmelidir.

Birçok ülkede uzun zamandır akademik çevrelerde önemli bir tartışma ve çalışma alanı olarak dikkat çeken benzer uygulamalar mevcuttur. Uygulamanın diğer ülkelerde tartışmaya, hatta adli davalara konu olan yönleri tartışma ve akademik çalışma alanı haline getirilmeli, uygulamanın doğurduğu olumsuz sonuçların giderilmesine yönelik geliştirilen çözüm modelleri incelenerek, bilimsel dayanaklara ve sosyal hassasiyetlere sahip, toplum yapısına uygun, özgün bir model geliştirilmelidir.

Evaluation of Administrative Functionality and Investigation of Problems in the Terms of Economic, Social and Cultural Capitals: “Enrollment Zone” (Hinterland) Practice in National Education Organizational System

Cemil Yücel¹, Adnan Boyacı², Gökhan Demirhan³, Ebru Karataş⁴

Background. According to regulation for primary schools issued by Ministry of National Education, in Turkey each enrollment scheme for primary schools must contain a home zone with clearly defined boundaries. Students have an absolute right to enroll at the school in their home zone. This procedure is contrast with social and judicial rights. This procedure restrains students’ freedom of movement, mobility so that students could not feel themselves freely while choosing their schools. Not having an absolute right for enrolling a school makes society divide into classes and reproduces social classes. The influential French sociologist Pierre Bourdieu (1930–2002) was interested in the ways in which society is reproduced, and how the dominant classes retain their position. He mentioned that capital presents itself under three fundamental species (each with its own subtypes), namely, economic capital, cultural capital, and social capital (Bourdieu & Wacquant, 1992). Economic capital: command over economic resources (cash, assets). Social capital: resources based on group membership, relationships, networks of influence and support. Bourdieu goes on to define social capital as follows: Social capital is the sum of the resources, actual or virtual, that accrue to an individual or a group by virtue of possessing a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition (Bourdieu, in Bourdieu & Wacquant, 1992). Cultural capital: forms of knowledge; skill; education; any advantages a person has which give them a higher status in society, including high expectations.

Purpose. The purpose of this study is to investigate administrative functionality and direct or indirect economic, social and cultural problems arising from hinterland practice (enrollment zone), still in use at Turkey.

Method. A mixed, descriptive design was used with the help of both qualitative and quantitative data. Qualitative data was used for evaluation of administrative functionality of enrollment zone and quantitative data was used for determining

¹ Assoc. Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, cemilyucel@gmail.com; ² Assoc. Prof. Dr., Anadolu University, adnanboyaci2100@gmail.com; ³ Uşak University, gokhandemirhan@yandex.com; ⁴ Uşak University, ebrukaratas29@hotmail.com

the Economic, Social and Cultural levels of students. The universe of this study consist the 6th, 7th and 8th grade students in a city located in the West Central Anatolia. The sample of the study for quantitative data consists 293 students chosen by stratified random sampling method and for qualitative data consists 8 principals chosen snowball sampling method. Qualitative data for 'principals' view about enrollment zone was gathered with a semi-structured interview form and quantitative data for students' social, economic and cultural level was gathered with a survey. Survey for determining students' social, economic and cultural level consists some dependent variables such as: the educational level of mother and father, the location of students' living place and its distance to the city center, the average family income, weekly spend of students, frequency of social activities (theatre, cinema, gym, ballet courses etc.). With descriptive statistics (percentages and frequencies), students' social, economic and cultural level was determined. The academic success of students was determined by scores of an exam for eliminating students in order to settle them into higher education institutions. Academic achievement levels of schools determined by the settlement rates of students into higher education institutions. If Academic achievement level of the school is roughly 1 to 30 percent, these schools defined in the 'low' category, if it is roughly 30 to 65 percent, they are in the 'average' category and if it is above 65 percent, they are in the 'high' category. These categories are parallel with the academic achievement level of the schools.

Results. All students enrolled in schools having high success rates, live in the city center. 92,3 percent of students whose father is illiterate and 93,8 percent of students whose mother is illiterate live in the school area defined in the low success level. 67,8 percent of students whose father graduated from university and 74,1 percent of students whose mother graduated from university live in the school area defined in the high success level. While 84,5 percent of students whose family income is below 550 TL, live in the school area defined in the low success level, 83,3 percent of students whose family income is 2000 to 3000 TL live in the school area defined in the high success level.

Discussion. According to findings social, economic and cultural capital levels of the families are parallel with the academic achievement levels of the schools which they are residing in the enrolment zone. "Enrollment Zone" (Hinterland) Practice is contrast with social and judicial rights. This procedure restrains students' freedom of movement, mobility so that students could not feel themselves freely while choosing their schools. Not having an absolute right for enrolling in a school makes society divide into classes and reproduces social classes. According to the findings, principals thought that this procedure is not valid for high status families because they violate this procedure by renting a house in the school area located with schools having high academic achievement level, certificating their residence that they live in that house, requesting for very important person to help them for violating this procedure.

Kaynaklar/References

- Aktay, Y. (2007). *Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell cini olarak okul, ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.). İstanbul: İletişim.
- Arı, A. (2007). Öğrencilerin okul başarısını etkileyen çeşitli faktörlerin incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, (176), 169-179.
- Bernstein, B. (1977). *Class, codes, and control. Volume 3: Towards a theory of educational transmissions*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. (1970). *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ocak.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Ayraç.
- Illich, I. (1972). *Deschooling society*. New York: Harper & Row.
- MEB. (2011). *Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/225_0.html adresinden 08.10.2012 tarihinde alınmıştır.
- Mohammadi, H., Akkoyunlu, P., & Şeker, M. (2011). School resources, family characteristics and student performance: Evidence from secondary school entrance exam in Turkey. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 155-164.
- Özkan, N. (2010). The role of families in the achievement of students at secondary education, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 262-271.
- Slattey, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler* (Çev. Ü. Tatlıcan). Bursa: Sentez.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara.
- Wacquant, L. (2007). *Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.). İstanbul: İletişim.

Received: 07/11/2012

Revision received: 19/03/2013

Approved: 22/03/2013

* Bu çalışmanın ilk hali 14-15 Mayıs 2009 tarihinde Pamukkale Üniversitesinde düzenlenen IV. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.